

Bijlage HAVO
2026

tijdvak 1
woensdag 6 mei
07.30 – 11.00 uur

Nederlands

Tekstboekje

Tekst 1 Help, de kinderen hebben zes weken zomervakantie; ik niet!

1 Ook dit jaar blijkt dat vele schoolvakanties van kinderen een kopzorg vormen voor werkende ouders. De meeste scholen hanteren veertig schoolweken en twaalf weken vakantie. Daarnaast zijn er dan nog diverse vrije dagen zoals feest- en studiedagen.

2 Orthopedagoog Loes Waanders: “Die lange schoolvakantie komt voort uit de tijd dat Nederland een agrarische samenleving was. Kinderen hielpen toen in de zomermaanden mee op de boerderij. In de huidige maatschappij met tweeverdieners¹ leidt deze lange vakantie in gezinnen tot veel druk, omdat het aantal vrije dagen van kinderen totaal niet aansluit bij de vrije dagen van werkende ouders.”

3 De gemiddelde werknemer redt het dan ook niet alle vakantie-dagen bij zijn kinderen te zijn, vertelt HR²- en ontslagexpert Linda Zwanenburg: “In Nederland is het zo dat je bij de wet vier weken van jouw contracturen per jaar aan verlof moet krijgen. Dit is je wettelijke verlof. Je kunt niet standaard alle schoolvakanties vrij zijn. Het is vaak wel mogelijk extra verlof te krijgen of op te nemen. Zo zijn er werkgevers die een week extra – bovenwettelijk – verlof schenken aan hun werknemers. Daarnaast zijn er vaak diverse regelingen die

het mogelijk maken extra vrije uren op te nemen.”

4 Bij sommige werkgevers kun je extra vrije uren krijgen door over te werken. Zwanenburg: “Bijvoorbeeld door extra te werken in de vakanties van anderen, zodat jij in andere weken weer extra vrij kunt pakken.” De verschillen per werknemer zijn groot, dus Zwanenburg raadt werknemers aan goed hun cao door te lezen om te kijken wat er op het werk mogelijk is. Zo mogen haar eigen werknemers naast betaald verlof altijd onbetaald verlof opnemen om extra dagen bij de kinderen te kunnen zijn. In alle gevallen is het belangrijk op tijd verlof aan te vragen: een werkgever is verplicht hier binnen twee weken op te reageren.

5 Eveline Bosselaar is een alleenstaande moeder en werkt als fysiotherapeut. Ze neemt in de zes weken zomervakantie drie weken verlof op. “Mijn dochter van zes en ik gaan tien dagen naar Frankrijk en een weekje kamperen in Zoutelande. In de weken die overblijven, gaat mijn dochter naar de buitenschoolse opvang (BSO) en doet ze mee met de jeugdvakantieweek in het dorp. In die weken werk ik zoals gewoonlijk in mijn praktijk. Mijn dochter kan de dagen op de BSO wel als lang ervaren, maar ik merk dat er een juiste balans ontstaat als we samen een kwali-

¹ Beide partners van een gezin werken en verdienen gezamenlijk een inkomen.

² Human Resources (Personeelszaken in een bedrijf)

tatief fijne tijd hebben. Bovendien kan ik als zzp'er³ niet meer vrije dagen opnemen, omdat we anders niet op vakantie kunnen gaan. Dat leg ik haar ook uit, waardoor ze beter snapt waarom ik niet zes weken lang elke dag bij haar ben."

6 Volgens Waanders is een lange break voor kinderen in de zomer erg prettig: 'Onderzoeken laten zien dat een onderbreking van het dagelijkse schoolritme voor kinderen fijn is. Een lange periode biedt meer mogelijkheden voor herstel en spel, doordat het kind even niet cognitief wordt belast en even niets 'hoeft'. De vraag is wel of dat zes weken moet duren. Voor kinderen is vooral de kwaliteit van vrije dagen belangrijk. En dat kan lastig zijn wanneer het werk van ouders niet flexibel is of wanneer ouders een beperkt netwerk hebben.'

7 Naast oplossingen zoals de BSO, de jeugdkampen en het vakantieplan lossen sommige ouders de opvang ook 'zelf' op. Een goed netwerk met onder anderen opa's, oma's, ooms en tantes die willen oppassen, kan ook een uitkomst zijn. Zwanenburg: "In mijn vriendengroep helpen ouders elkaar. Ze regelen dat de kinderen met zijn allen de ene dag bij de ene ouder zijn en de andere dag bij de andere ouder. Zo proberen ze de opvang op te lossen zonder dat ze er extra dagen voor hoeven op te nemen."

8 "Hoe je die zes weken ook invult, luister goed naar

³ Zelfstandige zonder personeel (zzp). Het betekent dat je niet in loondienst bent bij een opdrachtgever.

de vragen die je kind stelt," zegt Waanders. "Als je kind vraagt waarom je moet werken, leg dan uit dat je werkt om geld te verdienen, zoals Bosselaar ook doet bij haar dochter." Veel ouders kampen met een schuldgevoel wanneer ze tijdens de vakantie niet zelf hun kinderen opvangen.

9 Waanders: "Als je kind zegt dat hij je mist of dat hij het 'stom' vindt dat je werkt, trek je je dat als ouder vaak persoonlijk aan. Je voelt dan: ik ben er te weinig voor mijn kind. Als je dit zo voelt, ben je geneigd te reageren vanuit het gevoel dat je tekortschiet. Naar je kind toe, maar net zo goed op je werk. Dit kan leiden tot overcompenseren of jezelf verdedigen. Dat is niet de meest helpende manier voor jezelf en je kind, maar ook niet voor je werkgever en collega's."

10 Zwanenburg denkt dat veel negatieve gevoelens overboord kunnen, wanneer je in gesprek blijft: "Wettelijk gezien hoeft een werkgever niet veel meer te doen dan je verlofaanvraag goedkeuren, maar op het moment dat je op een goede manier het gesprek met elkaar aangaat, is er vaak veel meer te bereiken."

11 Waanders: "Zaken worden altijd groter als ze alleen in ons hoofd zitten. Benoem in een gesprek met je leidinggevende het probleem waarmee je worstelt. Maak het concreet. Je leidinggevende kan niet uit zichzelf aanvoelen wat jouw behoefte is. Soms

zit de oplossing niet in de kwantiteit (hoeveelheid uren), maar in flexibiliteit. Dan geven oplossin-

gen als meer thuiswerken of ouderschapsverlof opnemen misschien al lucht.”

Naar: Hannah König, www.intermediar.nl

Tekst 2 Lange vakantieperiodes: zijn die nog van deze tijd?

12 Lesstof die wegzakt, vakanties die onbetaalbaar worden, werkende ouders die de opvang van hun kinderen in de zomervakantie maar moeilijk geregeld krijgen: moeten de vaste, lange vakanties in het onderwijs veranderd worden?

13 Het was een prachtige vakantieperiode voor de Nederlandse scholieren, die begon met een mooie Koningsdag en vervolgens een hele week mooi weer bood. Als je zelf een vakantieperiode had mogen uitkiezen, was er geen beter moment geweest.

14 Maar de schoolvakantieperiodes liggen al jaren van tevoren vast en zijn hooguit variabel qua regio. Hoewel de vraag ieder jaar weer opkomt, gebeurt er al generaties lang eigenlijk niets mee: moet het vakantierooster in het onderwijs niet veel vrijer worden gelaten?

15 Het idee van vrije tijd in de zomermaanden zou stammen uit de tijd van paus Gregorius IX, die in 1231 landarbeiders toestond vrije dagen op te nemen. Later kwamen de schoolvakanties in

de zomer de landbouw eveneens goed van pas: jongeren konden dan helpen de oogst binnen te halen. Bovendien zouden ze na een periode van rust beter kunnen leren en is het in de zomer natuurlijk ook vaak veel te warm om in een bedompt klaslokaal te werken.

16 Het vakantierooster is inmiddels niet meer weg te denken uit de inrichting van het onderwijs: schoolkampen worden eromheen gepland, musicals en kerstdiners. Maar belangrijker, zeker op scholen met klassikaal onderwijs ligt van week tot week (en soms van dag tot dag) vast welke stof er onderwezen wordt. Oudergesprekken, toetsen en rapporten zijn allemaal afgestemd op de trimesters en semesters tussen de vakantieperiodes.

17 Ziet u de waarde in van die vaste vakantieperiodes waarin iedereen tegelijkertijd vrij is en het werkende leven stiller komt te liggen? Een periode die zich ieder jaar weer in eenzelfde patroon herhaalt? Of ziet u ook

wel wat in een wat vrijer regime waarin je bijvoorbeeld kunt zeggen: ik zie ineens een prachtige week aankomen, we gaan er even tussenuit en nemen de kinderen mee? Docent en columnist Sofie van de Waart stelde ooit voor een snipperdagenstrip-penkaart voor vijf dagen in te voeren die families kunnen inzetten wanneer het hun uitkomt. Van de twaalf vrije weken per jaar, zou er dan één naar keuze zijn. Goed idee, of heeft u een beter plan?

- 18 Donderdag betoogde onderwijlsdirecteur Heinz Schiller in *Opinie*, een rubriek in de krant *Trouw*, dat het onderwijs lijdt onder heilige huisjes zoals de zomervakantie. Leerlingen zouden na zes weken weg van school te zijn geweest, veel lesstof weer kwijt zijn. Door de lange vakanties, die door werkende ouders vaak ook met moeite vol te breien zijn, gaat kostbare tijd verloren.

- 19 Het is volgens de Leerplichtwet wel mogelijk leerlingen tien dagen per jaar een vrijstelling te geven, bijvoorbeeld als ouders vanwege hun werk niet op een ander moment op vakantie kunnen. Scholen zijn daar doorgaans streng in. Zó streng, dat ouders soms een boete van de leerplichtambtenaar voor lief nemen en hun kind zonder toestemming meenemen. De vakanties zijn buiten de hoogseizoenen zoveel goedkoper: de boete weegt daar tegenop.

- 20 Veel ouders zitten in een ongewenste situatie, die door een flexibeler vakantieregime wellicht voorkomen kan worden. Wat denkt u: moet het heilige huisje van de vaste en lange vakantieperiodes in het onderwijs veranderd worden? Of zijn die vaste weken een waardevol ankerpunt in onze samenleving?

Naar: Laura van Baars, www.trouw.nl

Tekst 3 Dierenartsen onder druk

1 Die ene keer moest de politie eraan te pas komen. De eigenaar van een hond kondigde telefonisch aan de boel kort en klein te komen slaan, omdat zijn huisdier niet de behandeling kreeg die hij wenste.

2 Korte tijd later stampte hij razend en tierend de dierenkliniek binnen en bedreigde de assistentes. “Ik weet niet eens meer waar het nou precies om ging, dat is het rare,” zegt dierenarts Mijntje de Beer. “Maar de situatie was zo bedreigend dat we de politie hebben gebeld. De politie was er snel bij en heeft meneer de praktijk uitgewerkt. Het duurde misschien maar tien minuten, maar het leek wel een eeuwigheid. Het was zo intimiderend en heftig. Achteraf heb je daar toch last van. Zeker onze dierenartsassistenten. Zij krijgen sowieso het meest over zich heen.”

3 Dierenartsen krijgen tegenwoordig allemaal te maken met hufterig gedrag, agressie en intimidatie. Zeventig procent van de dierenartsen ervaart stress door discussies met klanten en ruim een derde denkt er daarom over iets anders te gaan doen. Dat blijkt uit een recent onderzoek van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD).

4 Deze agressie is de laatste jaren toegenomen. Bijna driekwart van de medewerkers in dierenklinieken ervaarde een of

meerdere vormen van grensoverschrijdend gedrag. Het gaat om verbaal geweld; fysiek geweld komt nagenoeg niet voor. Dat is ruim twee keer zoveel als in een peiling uit 2007. Dat staat in een onderzoek van het communicatieadviesbureau St. Anna Advies onder ruim zeshonderd dierenartsen en assistenten.

5 “Geld is de voornaamste oorzaak van het hufterig gedrag. Kennelijk verwachten mensen dat je alles uit de kast trekt om hun dier te redden zonder het over geld te hebben, net als bij humane geneeskunde,” Sophie Deleu, voorzitter van de KNMvD. Maar bij dieren moet de eigenaar het wél betalen en voordat je die levensreddende handeling verricht, moet je het daar echt over hebben.” Die bedragen kunnen behoorlijk oplopen, net als bij de menselijke geneeskunde. Een gebroken poot bij een kat kan zo 2000 euro kosten.

6 Dierenartsen worden dan ook door de tarieven regelmatig afgeschilderd als geldwolven. “Ik hoorde onlangs Pieter Omtzigt een pleidooi houden voor maximprijzen voor diergeneeskunde, omdat dierenartsen mensen zouden uitknijpen,” zegt dierenarts Gaby van den Berg. “Toen dacht ik: waar heeft die man het over? Weet hij niet dat dierenartsen helemaal niet veel verdienen, terwijl ze wel heel hard werken? Ik sta elke dag tien uur in de kliniek, meestal zonder

pauze, omdat het zo druk is. En we geven mensen met een minimuminkomen ook nog eens een korting van twintig procent op een consult.”

7 De tarieven worden beïnvloed door ontwikkelingen die weinig te maken hebben met dollartekens in de ogen van individuele dierenartsen. Allereerst is er tegenwoordig veel meer mogelijk in de diergeneeskunde. “De ontwikkelingen zijn stormachtig gegaan. Je kunt het haast niet bijbenen,” zegt KNMvD-voorzitter Deleu. “En door alles wat mogelijk is, zijn de verwachtingen torenhoog. Mensen zijn het normaal gaan vinden dat het allemaal klaarstaat.”

8 “Een röntgenfoto maken van een konijn? Als ik dat vroeger al had aangeboden, dan was niemand daarop ingegaan,” zegt Van den Berg, die al 35 jaar dierenarts is. “Maar nu zeggen mensen: prima. Baasjes zijn ook veeleisender geworden. Dierenartsen moeten nu veel meer kunnen en weten dan in de tijd dat ik afstudeerde.” Maar aan die röntgenfoto van Stampertje hangt natuurlijk wel een prijskaartje.

9 Er is nog een andere ontwikkeling die de prijzen heeft opgedreven: grote bedrijven uit het buitenland hebben veel dierenartsenpraktijken overgenomen. Deleu: “Die hebben grote investeringen gedaan en daardoor is veel meer mogelijk op het gebied van diagnostiek. MRI's, CT-scans, bloedonderzoek. Maar die bedrijven willen wel rendement zien.

10 Vroeger hadden we voornamelijk kleine ondernemingen. Als de dierenarts 's nachts zijn bed uit moest, kostte dat niet zoveel extra, behalve zijn eigen nachtrust. Maar zo'n groot concern heeft mensen in loondienst. Elk uur dat iemand werkt, moet worden uitbetaald. 's Nachts zijn de loonkosten niet alleen hoger, personeel wil dan ook niet meer alleen werken en dat maakt het duurder. De kosten zijn gestegen, terwijl diereigenaren zelf niet merken dat de situatie is veranderd van een dierenarts-ondernemer die tegen een lage kostprijs nachtzorg biedt, naar een concern dat het allemaal professioneel aanbiedt.”

11 “Een tweede oorzaak is dat mensen er niet bij stil staan dat een huisdier geld kost. Als ze gratis een konijn van Marktplaats ophalen en ze voor het eerst naar de dierenarts gaan – al is het maar voor een gezondheidscontrole – en ze vijftig euro moeten betalen, dan schrikken ze. Vooral als ze voor het eerst een dier houden. Dan denken ze: dit was een gratis konijn, hoezo moet ik daar dit bedrag voor betalen? Ik denk dat we met verwachtingsmanagement een hele slag kunnen maken,” zegt Jolanda Jansen van St. Anna Advies, een bureau dat dierenartsen en assistenten traint in betere communicatie met klanten.

12 Maar als diezelfde mensen goedkoop een auto aanschaffen, weten ze heel goed dat er een keuring nodig is en onderhoud en dat dat geld kost. Dan zeggen ze

niet tegen de garage-eigenaar: u houdt toch zoveel van auto's, dus het mag niets kosten, want die auto is echt heel belangrijk voor mij." Niemand scheldt een garagehouder uit vanwege de kosten voor nieuwe banden. Maar als het om huisdieren gaat, zijn mensen soms heel nijdig als een behandeling in de honderden euro's loopt.

13 De Beer denkt bovendien dat de meeste conflicten in de dierenkliniek in wezen niet over geld gaan. "Vroeger werd de dierenarts op zijn woord geloofd, nu heeft iedereen al Google geraadpleegd en is er meteen discussie. Mensen maken zich kwaad, omdat ze iets niet meteen voor elkaar kunnen krijgen, omdat de dingen niet zo gaan zoals ze het in hun hoofd hadden, omdat ze hun zin niet krijgen." Ze vertelt dat baasjes bijvoorbeeld heel boos kunnen worden als ze niet zomaar even antibiotica kunnen komen ophalen voor een verkouden kat, terwijl de wet bepaalt dat een dierenarts eerst een dier moet zien, voordat hij antibiotica mag voorschrijven.

14 De Beer vindt dat het niet goed gaat met de beroepsgroep. Niet alleen vanwege de agressie maar ook vanwege de grote werkdruk en de lage betaling. "De paravets zitten echt op het minimumloon, hoor." De Beer: "Ik vind dit een van de mooiste beroepen, maar ik ben op een gegeven moment dieren gaan behandelen bij mensen thuis. Dan heb ik in de auto even de tijd om af te schakelen, even iets

anders, even naar een podcast luisteren of zo, voordat ik de volgende afspraak in ga."

15 Deleu is het met haar eens dat dierenartsen onder grote druk staan. "Ze nemen bijvoorbeeld te weinig afstand van hun werk en bouwen te weinig tijd in voor herstel, terwijl ze wel een beroep hebben waarin ze voor heftige situaties komen te staan. Als je het niet goed doet, gaat het dier dood. Dat geeft morele stress. Er wordt van de dierenarts verwacht dat hij het dier beter kan maken en wel nú. Veel dierenartsen en paravets stoppen er binnen vijf jaar mee. We hebben al zo'n groot tekort aan dierenartsen. Het gevaar bestaat dat dit tekort zal groeien. Ik vind dat er iets moet gebeuren."

16 Vorig jaar nam de Tweede Kamer een motie aan om te kijken of een prijsplafond mogelijk zou zijn. Maar dat vindt Deleu geen goed idee. "Prijsregulering is best ingewikkeld; dat hebben we gezien bij de tandartsen. Het invoeren van maximumprijzen heeft de tandheekunde niet bepaald goedkoop gemaakt. Want iedereen trekt zijn prijzen daarnaartoe, als je maximumprijzen invoert. De kans is dan groot dat de basiszorg duurder wordt. Nu heb je gezonde concurrentie en dat zou dan voorbij zijn. Bovendien vind ik de prijzen vergeleken met de zorg voor mensen nu nog best te overzien. Als ik kijk naar wat tandheekundige zorg bij een mens kost, vind ik een gebitsanering bij een kat of hond nog meevallen. Zeker als je bedenkt

dat die onder narcose wordt uitgevoerd, want een dier ligt nou eenmaal niet uit zichzelf stil.”

17 Met dat inzicht verschuift de blik onvermijdelijk van wat er misgaat, naar hoe het beter kan. Volgens Jansen zou er een wereld te winnen zijn als dierenartsen beter zouden leren communiceren. “Als iemand gratis een kat uit het asiel heeft gehaald en er vervolgens een gebitsbehandeling nodig is van 800 euro, dan is het belangrijk dat de dierenarts weet hoe je dat moet uitleggen.”

18 Dierenartsen moeten vooral begrijpen hoe mensen denken en handelen als ze dieren gezond willen houden. Daar werd in het verleden nauwelijks aandacht aan besteed tijdens de opleiding. Inmiddels leren studenten misschien wel hoe ze een slecht-nieuwsgesprek moeten voeren, maar worden ze niet voorbereid op baasjes die hen na zo'n gesprek chanteren of bedreigen.

19 ‘Verwachtingsmanagement’ is ook het woord dat dierenarts Sander van der Wal in de mond neemt. “In mijn praktijk zijn we heel transparant over de kosten. We bespreken die altijd van tevoren. Daardoor hebben we weinig gedoe. Ik ken genoeg

collega's die minder transparant zijn en dan heb je vaker boze mensen.”

20 Toch kan ook hij verhalen vertellen. Zo maakte Van der Wal mee dat hij uit zijn bed werd gebeld door de eigenaar van een hond die diarree met bloed had. Die hond liet ook alles lopen toen hij eenmaal in de praktijk was. Toen Sander van der Wal 250 euro aansloeg voor een nachtconsult en medicatie, zei de eigenaar: “Zo, dat is makkelijk verdiend.” “Toen heb ik wel even uitgelegd dat ik voor hem mijn bed was uitgekomen, terwijl ik de volgende dag weer praktijk moest draaien. En dat ik dankzij zijn hond nog even bezig was met het schoonmaken van de praktijk, dat ik over dat bedrag belasting betaal en dat ik uiteindelijk blij mag zijn als ik voor die twee uur werk vijftig euro overhoud.”

21 De buitenwereld en de beroepsgroep zelf moeten beseffen dat het niet goed gaat. Er is meer onderlinge steun nodig: we moeten voor elkaar opkomen. “We gaan voor dierenwelzijn, dat is voor ons het allerbelangrijkste. Maar ja, er zit ook een baasje aan vastgeplakt en die moet dus ook meewerken.”

Naar: Renate van der Zee, HP/De Tijd